

MUSLIMIT TERVEYDENHUOLLON ASIAKKAINA

HELSINGIN YLIOPISTO
TEOLOGINEN TIEDEKUNTA

MUSLIMIT TERVEYDEN- HUOLLON ASIAKKAINA

ANNI AHOKAS, MARYAN ALI MOHAMED, VALTER HAGFORS, ERNO
HELKI, MINKA INGMAN, SAKARIAS INGMAN, IIRIS KARVONEN, IIRIS
KAVAKKO-WIDSTRÖM, SAMULI LEINONEN, ERIKA NENONEN, KATJA
NIKUPAAVO, ROOSA NORRING, NORA PESSO, SARA RAUTIAINEN,
RIIKKA SAVOLAINEN, SUVI SEPPÄLÄ BELDIH, MARI STENLUND, HILLA
TIIHONEN, SOFIA VAAHTERA, SIIRI VILKKO, SAULI VUORIMAA JA
TEEMU PAUHA

Taitto: Eeva Lamminen

Kuvat:

Pexels.com

Pixabay.com

ISBN: 978-951-51-7486-4 (pdf)

Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta

Helsinki

2021

OPPAAN KIRJOITTAJAT

Tämä opas on syntynyt Helsingin yliopiston islamilaisen teologian opintosuunnan kurssityönä keväällä 2021. Kurssin opettajana on toiminut FT, dos. Teemu Pauha. Oppaan lähdemateriaalina on käytetty kotimaista ja kansainvälistä tutkimusta sekä kerättyä haastattelutietoa. Oppaassa on pyritty huomioimaan islamin erilaiset tulkinnat ja selvittämään, miten eri tavoin ne saattavat vaikuttaa muslimien arkielämään ja valintoihin. Oppaan loppuun olemme keränneet pääkaupunkiseudulla toimivien islamilaisien yhdyskuntien yhteystietoja sekä lisätietoa aiheesta. Ne voivat auttaa tilanteissa, joissa tämä opas ei anna riittävästä vastausta tai apua. Tärkeimpänä lisätiedon lähteenä kehotamme aina kääntymään hoidettavan potilaan ja hänen läheistensä puoleen – ihminen on itse oman vakaumuksensa paras asiantuntija ja jokainen kaipaa tulla nähdyksi ja kohdatuksi yksilönä.

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	7
Seitsemän muistisääntöä muslimipotilaiden kohtaamiseen	8
Muslimit Suomessa	8
Islamin opit pääpiirteittäin	9
Islam ennakkoluulojen kohteena	9
Muita yleisiä käytäntöjä.....	11
Ruoka.....	11
Juhlat	13
Uskonkappaleet ja viisi peruspilaria	13
Rukous ja rituaalipesut	14
Paasto.....	16
TERVEYS, SAIRAUDET JA TERVEYDENHUOLTO	18
Islamilaisia käsityksiä terveydestä ja sairaudesta	18
Mielenterveys, traumat ja jinnit	21
Lääkkeet	21
Kivunlievitys	22
Veren-, elin- ja ihonsiirto & elinten luovuttaminen.....	22
Tartuntataudit ja rokotukset	23
Syöpä.....	24
SAATTOHOITO JA KUOLEMA	25
Saattohoito.....	25
Kuolema	26
Lapsen kuolema	27
SEKSUAALI- JA LISÄÄNTYMISTERVEYS	29
Avoliitto	30
Ehkäisy	30
Abortti.....	32
Keskenmeno	32
Synnytys.....	32
Imetys.....	34

KOMMUNIKOINTI JA TULKKAUS	36
Tulkkaus	36
Kommunikaatio	36
Tutkimustilanteet ja hoitohenkilöstön sukupuoli.....	38
Vierailut ja tukihenkilöt	39
YHTEYSTIETOJA	42
Islamilaisen teologian opintosuunta (Helsingin yliopisto)	42
Islamilaisia yhteisöjä	42
LISÄTIETOA AIHEESTA	44

JOHDANTO

Suomessa elää tällä hetkellä yli 120 000 muslimia tai muslimitaustaista ihmistä. Terveysthuollon ammattilaiset ovat eturintamassa kohtaamassa monimuotoistuvaa Suomea, jossa erilaisten kulttuurien ja vakaumusten vaikutus on huomattava. Terveysthuollon ammattilaisten ydinosaamista on kyky kohdata yhtäältä ihmisten moninaisuutta ja toisaalta kaikkia ihmisiä yhdistäviä perustarpeita. Huolet, kivut, pelot ja toiveet ovat usein ihmisille yhteisiä. Vaikka ihmisten kulttuuri tai vakaumus ei tule kaikissa kohtaamisissa esiin, se vaikuttaa usein heidän arvoihinsa, valintoihinsa ja toimintaansa. Uskonnon vaikutus arjessa näkyy esimerkiksi ruokavaliossa ja käsityksissä hygieniasta tai ehkäisystä. Jotta hoitotilanne sujuisi potilaan ja hoitohenkilökunnan kannalta mahdollisimman sujuvasti, on tärkeä nähdä ihminen kokonaisuutena, jossa fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja myös hengellinen ulottuvuus vaikuttavat toinen toisiinsa.

Tämä opas käsittelee potilaan vakaumuksen vaikutusta potilaskohtaamiseen ja hoitotoimenpiteisiin. Hoitohenkilökunnan ei odoteta jakavan potilaan katsomusta, mutta sen ymmärtäminen auttaa kohtaamisessa ja tukee somaattista hyvinvointia. Hengellisen ulottuvuuden huomioimista on valmius keskustella ja kuunnella potilasta sekä huomioida hänen katsomustaan. Katsomustaan voi liittyä erilaisia hoitoa koskevia toiveita ja tarpeita.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (17.8.1992/785) velvoittaa katsomuksen huomioimiseen. Laissa mainitaan potilaan äidinkielen, yksilöllisten tarpeiden ja kulttuurien huomioiminen mahdollisuuksien mukaan. Laissa niin ikään mainittu potilaan vakaumuksen ja yksityisyyden kunnioittaminen korostuu arjen potilaskohtaamisissa. Potilasta kohdattaessa on hyvä muistaa, että ihminen on useiden erilaisten identiteettien kokonaisuus. Ihminen ei koskaan ole vain muslimi, sillä hänen elämässään ja valinnoissaan vaikuttavat myös muut kulttuuriset ja henkilökohtaiset arvot sekä opitut toimintatavat. Ihmisen identiteetti koostuu muun muassa iästä, sukupuolesta, terveydentilasta, etnisyydestä ja koulutustaustasta. Uskonto voi merkitä hyvin eri asioita esimerkiksi suomalaistaustaiselle, islamiin kääntyneelle, nuorelle naiselle ja Kosovosta Suomeen muuttaneelle, vanhemmalle muslimimiehelle.

Islam on kannattajamäärältään maailman toiseksi suurin uskontoperinne ja sisältää valtavan kirjon vaihtelevia uskontulkintoja ja alueellisia eroja. Suhtautuminen uskonnon sääntöihin ja niiden merkitykseen arkielämässä vaihtelee myös yksilöiden välillä. Pyrimme tässä oppaassa ottamaan huomioon islamin moninaisuuden ja välttämään virheellisiä yleistyksiä.

Opas tarjoaa työkaluja tunnistaa uskonnosta kumpuavia arvoja ja käsitteitä, joita saattaa ilmetä potilaskohtaamisessa. Oppaan on tarkoitus auttaa terveydenhoitohenkilökuntaa tutustumaan muslimeihin erityisesti terveydenhoidon näkökulmasta. Annamme myös vinkkejä, joiden avulla voi tarvittaessa löytää lisätietoa.

Sairaanhoitaja: ”[Terveysthuollon] koulutuksissa ei muistoja islamista. Käytännön työssä ja työkavereiden kautta on päässyt perehtymään eri kulttuureihin. Pyritään suhtautumaan kaikkiin samalla tavalla, mutta tiedostettiin omat ennakkokuulot ja toivottiin myös enemmän tietämystä itseltä ja henkilökunnalta. Yritetään olla sensitiivisiä.”

SEITSEMÄN MUISTISÄÄNTÖÄ MUSLIMIPOTILAIEN KOHTAAMISEEN

1. Käytännössä kaikkiin asioihin on monta erilaista islamilaista näkemystä. Kannattaa rohkeasti kysyä asioita muslimipotilaalta itseltään. Kysy, älä olet!
2. Uskonnon lisäksi potilaan ajatteluun vaikuttavat esimerkiksi ikä, sukupuoli ja koulutustausta. Kohtaa siis potilas yksilönä – älä uskonnon tai kulttuurin edustajana.
3. Usko ja sen harjoittaminen voivat olla voimavaroja, jotka edistävät sairaudesta toipumista. Tiedosta hengellisten tarpeiden olemassaolo ja uskalla kysyä potilaalta niistä. Mahdollista esimerkiksi rukoilu ja Koraanin lukeminen.
4. Potilaan uskonto voi tarjota sairauksille selitysmalleja, jotka kuulostavat sinusta vierailta. Potilaalle ne ovat silti tosia. Yritä ymmärtää sellaisiakin tapoja ja kulttuuria, joita et itse hyväksy.
5. Kulttuuri- ja katsomussensitiivisyys on tärkeä osa hoitotyön eettisiä periaatteita. Kohtele ja käsittele kaikkea uskonnollista/kulttuurista esineistöä kunnioittavasti. Älä esimerkiksi laske Koraania maahan.
6. Kaikilla ihmisillä on ennakkoluuloja. Islam-vastaiset asenteet ovat Suomessa jopa poikkeuksellisen yleisiä. Pyri tunnistamaan omia ennakkoluulojasi ja muuttamaan käsityksiäsi tarpeen mukaan. Puutu ennakkoluuloihin ja stereotyyppioihin, joita huomaat ympärilläsi.
7. Tutustuminen katsomuksiin ja kulttuureihin on oman ammattitaidon jatkuvaa kehittämistä. Kun olet epävarma, kysy lisätietoa asiantuntijoilta. Jos muslimipotilaiden kohtaamiseen ei ole työpaikallanne tarjolla täydennyskoulutusta, ehdota työnantajallesi sellaisen järjestämistä.

MUSLIMIT SUOMESSA

Suomen vanha muslimivähemmistö, tataarit, on tullut maahan Venäjältä 1800-luvun loppupuolella. Suurin osa maamme muslimeista on kuitenkin 1990-luvun alun jälkeen saapuneita pakolaistaustaisia henkilöitä ja heidän lapsiaan. **Suomen muslimiväestö on etnisesti, kielellisesti ja uskonnollisesti moninainen joukko, eikä yksikään muslimiryhmä muodosta selvää enemmistöä. Uskonnollinen aktiivisuus eri ryhmissä ja yksilöiden välillä vaihtelee suuresti.** Arvioiden mukaan noin kolmasosa Suomen muslimeista harjoittaa uskontoaan aktiivisesti. Usko Jumalaan, profeetta Muhammadin erityisasemaan ja muihin islamin perusopinkappaleisiin on todennäköisesti yleisempää kuin uskonnon harjoittaminen esimerkiksi säännöllisesti rukoilemalla tai käymällä moskeijassa.

Suomessa asuvien muslimien tai muslimitaustaisten henkilöiden määräksi arvioitiin vuonna 2019 yli 120 000 henkeä. Määrän odotetaan kasvavan tulevaisuudessa. Yhdysvaltalainen PEW-tutkimuskeskus on ennustanut, että 4,2 % – 15 % Suomen väestöstä on muslimeita vuonna 2050. Noin puolet muslimeista asuu pääkaupunkiseudun suurissa kunnissa, eli Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla.

Suomessa oli vuonna 2020 noin 160 islamilaista yhdyskuntaa tai yhdistystä, joista useimmissa oli vain muutamia kymmeniä tai satoja jäseniä. Useimmat yhdyskunnat ovat muodostuneet jonkin etnisen ryhmän tai uskontulkinnan ympärille.

Muslimienemmistöisissä maissa imaamin toimenkuva keskittyy rukoushetkien johtamiseen, mutta Suomessa imaamit hoitavat myös uskonnollisiin toimituksiin, sielunhoitoon sekä perheasioiden neuvontaan ja sovitteluun liittyviä tehtäviä. Valtaosalla suomalaisista imaameista ei ole muodollista uskonnollista koulutusta, ja he hoitavat imaamin tehtävää yleensä jonkin toisen työn ohessa.

ISLAM ENNAKKOLUULOJEN KOHTEENA

Kyselytutkimusten mukaan Suomessa suhtaudutaan muslimeihin jopa kansainvälisesti katsottuna poikkeuksellisen kielteisesti ja torjuvasti. Yksi syy tähän on todennäköisesti yksilotteinen mediakuva: Uutisoinnissa islam ja muslimit liitetään tyypillisesti erilaisiin konflikteihin ja väkivaltaan. Vihteessä, kuten elokuvissa, muslimit taas esitetään usein liioitellun uskonnollisina ja tavoiltaan vieraina. Erilaiset ääri-ilmiot saavat paljon näkyvyyttä mediassa, mutta on hyvä muistaa, että ne eivät ole koko totuus. Vain hyvin harva muslimi esimerkiksi kannattaa erilaisia ääriilmiöitä.

Toinen syy laajaan islam-kielteisyyteen on yleinen maahanmuuton vastustus. Islam mielletään yleisesti ei-suomalaiseksi ja ”maahanmuuttajien uskonnoksi”, jolloin kielteiset asenteet maahanmuuttoa kohtaan heijastuvat suoraan islamiin.

Stereotypiat eli pelkistykset ihmisryhmistä ovat yleensä tiedostamattomia ja sisältävät niin negatiivisia kuin positiivisiakin ennakkokäsityksiä. Stereotypioista tulee negatiivisia ja vahingollisia silloin, kun ihmistä ei nähdä yksilönä, vaan hänet leimataan esimerkiksi pelkän ulkonäön puolesta tietynlaiseksi tai tietyn ryhmän edustajaksi.

Stereotypioita ei rakenneta vain yksilöllisesti, vaan jaettu kokemus ”toisista” kumpuaa yleensä yhteiskuntaan tai yhteisöön juurtuneista mielikuvista. Jokainen voi kuitenkin pyrkiä tiedostamaan stereotypioita omasta ajattelustaan ja pyrkiä kohtaamaan muut yksilönä.

ISLAMIN OPIT PÄÄPIIRTEITÄIN

Islamin perustana on usko yhteen Jumalaan, joka on eri aikoina ilmoittanut profeettojen kautta itsestään ihmisille. Tärkeitä profeettoja olivat kristityillekin tutut Abraham, Mooses ja Jeesus. Viimeisin profeetta oli 600-luvulla Arabian niemimaalla elänyt Muhammad, jolle Jumala antoi ilmoituksena **Koraanin**, islamin pyhimmän kirjan. Muhammadin jälkeen islam alkoi levitä voimakkaasti Lähi-idän sekä Itä- ja Pohjois-Afrikan alueilla. Ensimmäisinä islamin vuosisatoina islam myös jakautui kahteen nykyään vaikuttavaan päähaaraan, sunnalaiseen ja shiialaiseen islamiin. Erot sunnien ja shiiojen käytännön uskonnonharjoituksessa ovat pieniä ja liittyvät ennen kaikkea rituaalien yksityiskohtiin.

Seuraavissa kappaleissa esitellään yleisiä asioita islamista. On hyvä pitää mielessä, etteivät ne ilmene samalla tavalla kaikkien muslimien arjessa. Usko on jokaisen henkilökohtainen asia, ja uskonnon lisäksi moni muukin tekijä vaikuttaa ihmisen identiteettiin. Osa muslimeista mieltää islamin ennen kaikkea osaksi perheen tai suvun tapakulttuuria ja harjoittaa uskontoa lähinnä erilaisten juhlien yhteydessä.

Koraani on islamilaisen uskon, etiikan ja lainsäädännön (sharian) tärkein lähde. Koraanin uskotaan olevan jumalallista alkuperää – teksti, jonka enkeli Gabriel välitti profeetta Muhammadille ilmestyksissä. Koska Koraani ilmestyi Muhammadille arabiaksi, on arabian kielellä erityisasema ”islamin kielenä” ja siten esimerkiksi keskeinen sanasto on arabiankielistä. Koraanin lisäksi *hadith*-kirjallisuus, eli kokoelma perimätietoja profeetta Muhammadin elämän ajalta, ohjaavat islamilaista oppia ja elämäntapaa. *Hadith*-kirjallisuus tarjoaa käytännöllisiä ohjeita ja toimintamalleja elämän eri osa-alueille.

Islamilaisessa perinteessä korostetaan usein moraalista elämäntapaa, koska maailman uskotaan päättyvän tuomiopäivään. Tuomiopäivänä hurskaat pääsevät paratiisiin ja syntiset joutuvat helvettiin. Jokaisella on vastuu omasta kohtalosta, joten kaikkien tulee tehdä hyviä tekoja ja katua pahoja. Tärkeää on myös toteuttaa Jumalan tahtoa. Islamin uskon mukaan ihmisten koko elämä on koettelemus, jonka aikana selviää, miten hyvin Jumalan tahtoa on toteutettu. Jotkut muslimeista ajattelevat esimerkiksi, että sairaus ja kärsimys ovat Jumalan lähettämiä koettelemuksia. Tämä käsitys voi kannustaa pitämään itsestä ja lähimmäisistä hyvää huolta myös terveyden osalta.

MUITA YLEISIÄ KÄYTÄNTÖJÄ

Perjantai on muslimien pyhäpäivä, ja silloin etenkin miehet kokoontuvat moskeijaan rukoilemaan yhdessä iltapäivärukouksen. Islamın symboleina toimivat esimerkiksi kuunsirppi ja tähti sekä Jumalaa tarkoittava sana Allah kirjoitettuna arabiaksi kaunokirjaimin. Jumalaa tai profeetta Muhammadia esittäviin kuviin suhtaudutaan usein kielteisesti.

Koraani ohjeistaa sekä naisia että miehiä pukeutumaan säädyllisesti, mutta ei anna asiasta tarkkoja ohjeita. Pukeutumistavat ja -säädökset vaihtelevat maiden, kulttuurien ja yksilöiden välillä. Yleensä naisia kehoitetaan pukeutumaan väljiin vaatteisiin sekä peittämään hiukset ja kaula. Miehiä puolestaan kehoitetaan peittämään vartalo navasta polviin. Moni pitää kiellettyinä intiimialueiden paljastamista myös samaa sukupuolta oleville.

Muslimit suhtautuvat kunnioittavasti Koraaniin myös konkreettisenä esineenä tai kirjana. Koraanin ajatellaan olevan kirjaimellisesti Jumalan sanaa ja sitä säilytetään kotioiloissa yleensä arvostetulla paikalla suojattuna pölyltä tai lialta. Koraania ei yleensä oteta mukaan kylpyhuoneeseen, vessaan tai ympäristöön, jossa se voisi vahingoittua. Osa muslimista myös suorittaa rituaalisen puhdistautumisen ennen Koraanin lukemista. Erityisesti arabiankielistä Koraania kohdellaan kunnioittavasti, mutta osa suhtautuu rennommin käännöksiin.

Hygienian noudattaminen on tyypillisesti muslimille hyvin tärkeää jo senkin vuoksi, että päivitäisiin rukouksiin kuuluu peseytyminen. Muslimien tapoihin kuuluu myös intiimialueiden pesu wc-käyntien yhteydessä, mikä on hyvä huomioida mahdollisuuksien mukaan myös sairaalaympäristössä.

Kaikki muslimit eivät tietenkään noudata jokaista tapaa ja käytäntöä, vaan **kukin muslimi korostaa itselleen tärkeitä asioita omassa elämässään.**

RUOKA

Islamissa on sääntöjä, jotka määrittelevät, mitä muslimin on sallittua syödä. Nämä säännöt perustuvat Koraaniin ja *hadith*-kirjallisuuteen eli islamilaiseen perimätietoon. **Sallittuja ruokalajeja kutsutaan halal-ruoaksi.** *Halal* on arabiaa ja tarkoittaa ”sallittu”. *Halalin* vastakohta on *haram*, ”kielletty”.

Uskonnollisten sääntöjen ja tapojen seuraaminen on yksilökohtaista, ja riippuu henkilöstä, kuinka tiukasti hän niihin suhtautuu. **Ruokailusääntöjen noudattaminen on kuitenkin yleistä myös maallistuneiden muslimien keskuudessa. Lisäksi monet muslimit kieltäytyvät alkoholista ja muista päihteistä.** On tärkeää ottaa muslimien kysymykset ruoasta vakavasti ja pyrkiä tarjoamaan heille sopivaa ruokaa. Terveys menee kuitenkin kaikkien sääntöjen edelle, ja ruokaa koskevista säännöistä voi islamin mukaan joustaa hengenhädässä tai terveydentilan niin vaatiessa.

HALAL-RUOKA

- Halal on arabiaa ja tarkoittaa ”sallittu”.
- Yleisesti ottaen kaikki ruokalajit, jotka eivät ole erikseen kiellettyjä, ovat sallittuja.
- Kiellettyjä ruokia ovat sianliha, alkoholi, veri ja raadot. Sallittuja ruokia ovat esimerkiksi islamilaisittain teurastettu liha (halal-liha), kasvikset, kananmunat ja maitotuotteet.
- Vedestä elävänä pyydytyt kalat ja äyriäiset ovat yleensä sallittuja. Esimerkiksi shiamuslimit sallivat kuitenkin vain katkaravut ja suomulliset kalat.
- Halal-teurastettu liha on teurastettu islamin sääntöjen mukaisesti ja sen veri on juoksutettu pois.
- Myös juutalaisten sääntöjen mukainen kosher-ruokavalio on yleensä sallittu muslimeille.
- Liiviatteen käytöstä ruoassa on vaihtelevia näkemyksiä puolesta ja vastaan. Lähtökohtaisesti liivattetta pitäisi välttää.

JUHLAT

Muslimien vuosittaisista juhlista tärkeimmät ovat paastokuukauden eli *ramadanin* päätävä *id al-fitr* eli paastonpäättymisjuhla sekä *id al-adha* eli uhrijuhla, joka päättää pyhiinvaelluskauden. Juhlille on yhteistä se, että niiden ajankohta lasketaan kuun kierron mukaan, mikä tarkoittaa, että ajankohta vaihtuu vuosittain.

Ramadan-kuukauden aikana ja *id al-fitr* -juhlan lähestyessä voi muslimeille toivottaa hyvää paastokuukautta esimerkiksi sanomalla ”*ramadan mubarak*” tai ”*ramadan karim*”! Toki myös suomenkielinen hyvän ramadanin toivotus ilahduttaa muslimeja ja on huomaavainen ele riippumatta siitä, paastoaako toivotuksen vastaanottaja itse vai ei.

Muslimin elämään kuuluu vuosittaisten juhlapäivien lisäksi elämänkaaren vaiheisiin liittyviä juhlia. **Vastasyntynyt lapsi liitetään *ummaan*, eli muslimien uskonnolliseen yhteisöön, kuiskaamalla hänen korvaansa uskontunnustus tai rukouskutsu.** Perinteen mukaan seitsemän päivän ikäisenä vauvalta leikataan ensimmäisen kerran hiukset, ja silloin hänelle myös annetaan nimi. Muslimiperheissä on tapana antaa lapselle nimi, jonka sisällön tai aikaisempien haltijoiden menestyksen toivotaan siirtyvän myös lapselle. Seuraava riitti on ympärileikkaus, joka suoritetaan 0–13-vuotiaille pojille. Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus (silpominen) ei puolestaan ole islamin perinteeseen yleisesti kuuluva riitti, vaikka sitä harjoitetaankin eräissä muslimienemistöisissä maissa (ks. sivu 29). Elämänkaaren juhliin kuuluvat myös häät ja hautajaiset.

USKONKAPPALEET JA VIISI PERUSPILARIA

Islamin opit ja käytännöt vaihtelevat alueellisesti ja suuntauksesta riippuen. Seuraavat kuusi uskonkappaletta ovat kuitenkin laajalti hyväksytyjä: **usko yhteen kaikkivaltiaaseen Jumalaan, usko Jumalan enkeleihin, usko ilmestyksiin, usko profeettoihin, usko ylösnousemukseen ja viimeiseen tuomioon sekä usko kohtaloon.** Usko yhteen kaikkivaltiaaseen Jumalaan, kertoo islamin tärkeimmän sanoman: yksijumalaisuuden eli monoteismin. Tämä kiteytyy shahadassa eli uskontunnustuksessa: ”*Ei ole muuta Jumalaa kuin Jumala ja Muhammad on Hänen lähettiläänsä*”.

Kuuden uskonkappaleen lisäksi islam tuntee niin sanotut viisi peruspilaria. Pilarit ovat uskontunnustus, rukous, paasto, almuvero ja pyhiinvaellus. **Uskontunnustus kuiskataan lapsen korvaan hänen syntyessään, ja sen toivotaan olevan viimeinen asia, jonka muslimi kuulee tai sanoo ennen kuolemaansa.** Islamiin kääntyminen tapahtuu lausumalla uskontunnustus todis-

tajien läsnä ollessa. **Rukous suoritetaan useimmiten viisi kertaa päivässä tiettyihin aikoihin**, jotka määräytyvät auringon mukaan.

Muslimit paastoavat paastokuukausi ramadanin aikana. Islamilainen kalenteri perustuu kuun kiertoon, minkä vuoksi ramadan aikaistuu joka vuosi (ks. ramadan-kuukausien ajankohdat sivulla 40). Kuukalenteri on länsimaissa käytössä olevaa gregoriaanista kalenteria lyhyempi. Paastosta kerrotaan tarkemmin sivulla 16.

Vuosittain maksettava almuvero on yksi islamin peruspilareista. Almuvero on yleensä 2,5 % henkilölle kerääntyneestä ylimääräisestä varallisuudesta ja se ohjataan erilaisiin kohteisiin, kuten köyhien auttamiseen. Pyhiinvaellus Mekkaan tulisi tehdä vähintään kerran elämässä, mutta se ei ole pakollinen, jos muslimilla ei ole varaa tai hän on muuten estynyt suorittamasta sitä. Nämä esimerkit osoittavat, että **islam pohjimmiltaan suhtautuu velvollisuuksien suorittamiseen hyvin käytännönläheisesti ja joustavasti: elämäntilanne ja mahdollisuudet otetaan huomioon**. On myös hyvä muistaa, että yksittäisen muslimin maailmankatsomus tai elämäntapa ei aina vastaa virallisia uskonnollisia opetuksia. Ihminen voi kokea olevansa muslimi ja samalla epäillä esimerkiksi joitain islamin peruskonkappaleita. Tutkimukset osoittavat myös, että alle puolet Euroopan muslimeista rukoilee päivittäin tai muuten harjoittaa aktiivisesti uskontoaan.

RUKOUS JA RITUAALIPESUT

Uskontoaan harjoittava muslimi rukoilee viisi kertaa päivässä. Shiialaiset voivat yhdistää rukousajat kolmeksi. Vaikka rukousmäärät vaihtelevat, viisi rukousaikaa on määritelty tarkoin auringonnoususta auringonlaskuun. Nykyajan muslimi tarkistaa rukousaikansa näppärästi vaikkapa internetistä tai tarkoitusta palvelevalla kännykkäsovelluksella. Rukousaikojen lisäksi muslimit noudattavat yleensä tiettyä rukousrituaalia ja suorittavat ennen rukousta rituaalipesun (*wudu*).

Varsinaista rukoustilaa ei ole tarkasti määritelty. Rukoustilaksi soveltuu puhdas tila tai huone, joka ei toimi pesu- tai jätehuoneena eikä vessana. Jos yhdessä rukoilevia on useita, saateen toivoa erillistä rukoustilaa miehille ja naisille. Rukous suoritetaan seisten, mutta sen aikana polvistutaan kumartamaan lattialle. Vapaata tilaa tarvitaankin noin neliömetri rukoilijaa kohden. Rukous tapahtuu kääntymällä kohti muslimien pyhää kaupunkia Mekkaa ja siellä sijaitsevaa Kaaban pyhättöä.

Uskontunnustuksessa ja rukouksessa on pieniä eroja islamin eri suuntauksien välillä. Esimerkiksi shiialaiset lisäävät uskontunnustukseen lauseen ”ja Ali on Jumalan ystävä”. **Eri suuntauksien edustajat voivat kuitenkin rukoilla yhdessä.**

Oikea aikomus (*niyya*) on tärkeä osa sekä rukousta että muita islamilaisia käytäntöjä; rituaalit tehdään Jumalan vuoksi. Oikea aikomus on muun muassa sitä, että rukouspesun tarkoituksena on rituaalinen puhdistautuminen rukousta varten – ei esimerkiksi tautien välttäminen, vaikka rukouspesu saattaa toki auttaa siinäkin. **Rukousrituaalit voi suorittaa seisten, istuen tai maaten potilaan tilasta ja voinnista riippuen. Jos kyseessä on vuodepotilas, voidaan pesu ja rukous suorittaa vuoteessa.** Rukous vuoteessa noudattaa rukouksen yleistä kaavaa mutta ilman polvistumisia.

WUDU- JA GHUSL-RITUAALIPESUT

- **Wudu:** pieni pesu, joka sisältää käsien, kasvojen, suun, sierainten, hiusten, korvien ja jalkojen kevyen pesun pelkällä vedellä. Pestävät ruumiinosat pestään joko kerran tai kolmesti. Vessassa käytäessä pestään intiimialueet vedellä. Ennen *wudun* suorittamista muslimi antaa tarkoituksen pesulle ilmoittamalla, että se tehdään vain rituaalisen puhtauden vuoksi. Puhtauteen kuuluu myös kynsien leikkaaminen. *Wudun* jälkeen eläinten koskettamista on vältettävä.
- **Ghusl:** suuri pesu, jossa pestään koko keho. *Ghusl* suoritetaan vähintään kerran viikossa, jokaisen seksuaalisen aktin jälkeen ja aina, kun on ollut tekemisissä epäpuhtaiden asioiden kanssa. Se suoritetaan myös yleensä kuukautisten ja synnytyksen jälkivuodon päätyttyä.
- Rituaalinen puhtaus on ennen kaikkea hengellinen tila ja siten eri asia kuin siisteys. Rituaalinen epäpuhtaus ei välttämättä tarkoita likaisuutta eikä epäpuhtautta sinänsä pidetä pahana. Rituaalinen puhdistautuminen on ennen kaikkea kokonaisvaltaista valmistautumista Jumalan kohtaamiseen, ei pelkkää fyysisen lian poistamista.

PAASTO

Paastoamista pidetään islamissa kehon ja sielun puhdistamisena. Ramadan-kuukauden aikana muslimit pidättäytyvät ruoasta, juomasta, seksistä ja tupakoinnista aamun sarastuksesta auringonlaskuun saakka. Uskonnon sääntöjen mukaan paasto on velvollisuus terveille aikuisille. Sairaana, raskaana, imetysaikana tai kuukautisten aikana paastoamista ei suositella. Paasto ei koske lapsia, mutta murrosiässä sen aloittaminen on monelle musliminuorelle tärkeä

askel kohti aikuisuutta. Pienemmät lapset voivat jaksamisen mukaan harjoitella paastoamista osan päivää tai muutamina päivinä. Paastoaminen saatetaan mieltää koko perheen yhteiseksi kokemukseksi, johon myös lapset haluavat osallistua.

Potilaan paastoamisesta keskusteltaessa on hyvä huomioida, että hänellä on usein monivuotinen kokemus paastoamisesta ja sen vaikutuksista omaan hyvinvointiin. Potilaan omat kokemukset paastoamisesta ja sen vaikutuksesta terveydentilaan kannattaakin selvittää suosituksia pohdittaessa.

Ramadanin aikana hyvien tekojen tekemistä, rukoilemista ja Koraanin lukemista pidetään erityisen ansiokkaana ja monet lukevatkin koko Koraanin läpi kuukauden aikana. Myös moskeijassa käyminen on tärkeää, ja niissä järjestetään ramadanin aikana erityisiä yöllisiä rukoushetkiä, joissa rukouksen lisäksi luetaan osia Koraanista. **Ramadan-kuukausi on muslimeille hyvin yhteisöllistä aikaa.**

Islamilainen kalenteri seuraa kuunkiertoa, joten islamilainen vuosi on 12 vuorokautta aurinkovuotta lyhyempi. Näin ollen ramadan-kuukausi aikaistuu joka vuosi noin 12 vuorokaudella. Silloin kun ramadan on kesällä, auringonlaskun ja -nousun välinen aika jää Suomessa hyvin lyhyeksi. Tällöin on mahdollista, että muslimit noudattavat esimerkiksi suvun lähtömaan tai lähimmän islamilaisen maan paastokellonaikoja.

Ramadan julistetaan alkaneeksi, kun oppineet ovat tehneet näköhavainnon kuusta, ja sen vuoksi alkamispäivämäärässä voi olla alueellista tai uskontulkinnasta riippuvaa vaihtelua. Tosin viime aikoina on alettu siirtyä etukäteen tähtitieteellisten havaintojen perusteella laskettuihin paastokuukauden päivämääriin, mikä helpottaa juhlakauden ennakointia. **Ramadan päättyy kolmi-päiväiseen *id al-fitr* -juhlaan.** Päätymispäivä todetaan niin ikään kuuhavainnolla, joten joi-nakin vuosina ramadanin päättymisjuhllisuuden aloittamista joudutaan odottamaan. Tiedot havainnoista ja oikeista päivistä saa esimerkiksi paikallisilta islamilaisilta seurakunnilta ja tietenkin internetistä. Muslimit voivat paastota vapaaehtoisesti myös muina päivinä vuoden aikana.

Paaston aikana on sallittua antaa lääkkeitä lihasten ja ihon kautta tai suoneen. Nenätipat ovat sallittuja, jos ne eivät valu nieluun asti ja riko näin paastoa. Myös välttämättömien rokotusten ottaminen paaston aikana on sallittua. Peräruike sekä hengitettävät ja nieltävät lääkkeet rikkovat paaston ja niiden ajatellaan usein olevan kiellettyjä. Lääkkeiden ollessa potilaan terveyden kannalta välttämättömiä täytyy niitä tietysti antaa. Toisaalta potilaan kanssa voi keskustella lääkkeiden ottamisesta esimerkiksi auringonlaskun ja sarastuksen välillä, jolloin ei paastota. **Lääkäri voi myös suositella potilasta olemaan paastoamatta, jos terveydentila niin vaatii. Islamilainen oppi kieltää paastoamisen, mikäli terveys ei sitä salli, joten ristiriitaa asiassa ei ole.**

Kätilö: *”Kiinnostusta uskontoni herättää erityisesti ramadanin aikana, syynä tähän on paastoaminen auringon noususta sen laskuun. Moni ihmettelee, miten kolmivuorotyössä sellainen edes onnistuu. Töissä on suhtauduttu hyvin vuosittaiseen toiveeseen tehdä vain yövuoroja ramadanin aikana.”*

TERVEYS, SAIRAUDET JA TERVEYDENHUOLTO

Kätilö: ”-- Kuitenkin pitää muistaa, että muslimeja on lähes kaikenmaalaisia, kulttuurilliset erot saattavat olla huomattavia.”

ISLAMILAISIA KÄSITYKSIÄ TERVEYDESTÄ JA SAIRAUDESTA

Islamilainen perinne kattaa kirjavan joukon erilaisia ajatuksia terveyden ylläpidosta ja sairauksista. Perinteiset ajatukset saattavat olla tärkeitä joillekin muslimeille, mutta kaikki eivät koe niitä omikseen. **Islamilaisessa perinteessä arvostetaan yleensä terveyden edistämistä, terveydenhoitoa ja lääketiedettä, koska terveys mielletään Jumalan siunaukseksi.**

Islamilaisissa kulttuureissa lääketiedettä on kehitetty tieteellisin keinoin sopusoinnussa islamilaisen etiikan kanssa. Tällaista lääketiedettä kutsutaan islamilaiseksi lääketieteeksi. Islamilaista lääketiedettä ei kuitenkaan nähdä vaihtoehtoisena hoitomuotona, vaan se koetaan enemmänkin uskonnon harjoittamiseksi samalla, kun sairautta hoidetaan tavanomaisen lääketieteen keinoin.

Islamilaisessa perinteessä käsitys terveydestä ja sairauksista on kokonaisvaltainen: fyysinen, psyykinen, hengellinen, moraalinen ja sosiaalinen ulottuvat toisiinsa. Kokonaisvaltaisen terveystieteeseen mukaan hengellisyys vaikuttaa myönteisesti fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. **Tasapainoisen, islamilaisen etiikan mukaisen elämäntavan ajatellaan tukevan terveyttä.** Elämäntapaan ajatellaan kuuluvan avioliiton ja oman kehon kunnioitus, puhdas ruokavalio, hyvä hygienia ja pidättäytyminen päihteiden käytöstä.

Islamilaisessa perinteessä sairauden ajatellaan toisinaan olevan Jumalan koettelemus, joka tulee kohdata ja käydä läpi kärsivällisesti. Koettelemuksen läpikäymisen voidaan kokea olevan myös puhdistautumista synneistä. Tässä ajatusmallissa Jumala palkitsee sairauden kärsivällisesti kohdanneen uskovan ja sairaaseen myötätuntoisesti suhtautuneet. Ennaltaehkäiseviin hoitomuotoihin, kuten seulontoihin, saatetaan toisinaan suhtautua torjuvasti, koska kaiken ajatellaan olevan Jumalan käsissä.

Koska uskontoa eletään ja toteutetaan arjessa lukemattomin eri tavoin, ei pidä olettaa, että jokainen muslimi edistää terveyttään ja hahmottaa sairautensa syitä islamilaisen perinteen mukaisesti. **Kun hoitohenkilökunta kuuntelee, miten potilas kokee uskonnon merkityksen hoitoprosessissa, rakennetaan pohjaa luottamukselliselle hoitosuhteelle.**

Muslimien suhtautuminen kehitysvammaisuuteen vaihtelee. Usein on enemmänkin kyse kulttuurisesta suhtautumisesta uskonnon tai katsomuksen sijaan. Käsitettä ”kehitysvammainen” ei löydy sellaisenaan Koraanista. Koraanissa mainitaan käsite vähäosainen, jota on pidetty yleensä sateenvarjoterminä, jonka alle myös kehitysvammaisuus sijoittuu. **Monet muslimit ajattelevat, että Jumala on ennalta määrännyt ihmisen kohtalon ja sen kaikki muodot – mukaan lukien vammaisuuden.**

Muslimitaustainen hoitaja: ”Rukoilen silloin kun ehdin tai sitten rukoilen kotona. -- Onneksi on ymmärtäväiset kollegat.”

PROFEETAN LÄÄKETIEDE

- Islamilaisen lääketieteen lisäksi islamilaisessa perinteessä tunnetaan profeetan lääketiede, joka perustuu lääketieteellisen tutkimuksen sijaan profeetta Muhammadin ohjeisiin ja hänen elämäntapansa seuraamiseen. Profeetan lääketiedettä voidaan pitää virallisen lääketieteen sijaan enemmänkin uskonnon harjoittamisena.
- Nykyään profeetan lääketieteestä kirjoittavat islamilaiset uskonoppineet.
- Profeetan lääketieteeseen sisältyviä ohjeita:
 - Rukous voi auttaa sydämen, vatsan ja suoliston kipuun.
 - Koraanin resitoiminen, eli laulamalla lukeminen, auttaa erilaisiin sairauksiin.
 - Sairauksia voidaan hoitaa myös hunajalla ja yrteillä

MIELENTERVEYS, TRAUMAT JA JINNIT

Mielenterveysongelmiin liittyy usein tarpeetonta häpeän tunnetta. **Kynnys avun hakemiseen voi olla suuri, ja on varsin yleistä, että ihminen ei itse hakeudu mielenterveyspalveluiden piiriin. Apua mielenterveyden ongelmiin saattaa hakea potilaan huolestunut läheinen.** Sen lisäksi maahanmuuttajataustaisilla potilailla voi olla erilaisia traumoja, ja heidän mielenterveytensä voi oireilla erilaisin ruumiillisin tavoin.¹ Mielenterveyden ongelmia voidaan kuvata esimerkiksi kipuna sydämessä tai sielussa.

Vaikka muslimiyhteisöissä tunnetaan länsimaiset mielenterveyskäsitykset, on mahdollista, että potilas tai hänen läheisensä yhdistää mielenterveysongelman uskonnollisista ja kulttuurisista perinteistä nouseviin sairauskäsityksiin. Osa somalitaustaisista potilaista saattaa esimerkiksi pitää lääkehoitoa korostavan länsimaisen psykiatrian sijaan parempana sellaista apua, jossa huomioidaan myös ihmisen hengellinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Joissakin tapauksissa ihminen saattaa käsittää sairautensa olevan rangaistus Jumalalta. Islamien perinteessä tunnetaan *jinnit* eli pahat henget, paha silmä ja taikuu, joita voidaan niin ikään pitää syyppäänä mielenterveyden ongelmille.

Eryisesti usko *jinneihin* ja pahaan silmään on yleistä, ja ne tunnetaan muslimien keskuudessa Koraanista sekä profeetta Muhammadin perimätiedosta. *Jinnien* uskotaan voivan ottaa henkilön haltuunsa, mikäli muslimi on loukannut henkiä tahallaan tai tahattomasti. Esimerkiksi harhaisuus tai muu käytöksen ja puheen muutos voidaan tulkita *jinneihin* liittyväksi. Paha silmä on vahingoittava katse, jonka toinen henkilö tai *jinni* on antanut kateudesta tai ilkeydestä uhrilleen. Sen oireille ei ole tarkkaa listaa, mutta yleisesti ottaen pahan silmän kohteeksi joutuneella uhrilla ilmenee äkillisiä muutoksia tunteissa, käytöksessä tai kehossa. Paha silmä on eri muodoissa tunnettu hyvin monissa kulttuureissa – myös suomalaisessa kansanperinteessä tunnetaan pahan silmän antaminen.

HENGET SAIRAUDEN AIHEUTTAJINA

- Osa muslimeista uskoo, että sairauden kaltaisia oireita voivat aiheuttaa pahat henget eli *jinnit*, jotka saattavat vallata ihmisen. Osa torjuu ajatuksen *jinneistä* sairauden aiheuttajina ja korostaa, että terveys ja sairaus ovat molemmat peräisin Jumalalta.
- *Jinneihin* uskotaan erityisesti Lähi-idän ja Kaakkois-Aasian kulttuureissa sekä Somaliassa. Usko henkiin voi ylläpitää yhteyttä omaan kulttuuriin.
- *Jinnien* aiheuttamia oireita: mielenterveysongelmat, neurologiset ongelmat, kova päänsärky, väkivaltainen käyttäytyminen, puheliaisuus, itsekseen puhuminen, itkeminen, huutaminen, äänen kuuleminen, voimattomuus, raajojen halvaantuminen, laihtuminen, painajaiset, unettomuus, vakavat sekavuustilat (jotka saattavat johtaa itsemurhaan), epäsäännöllinen kuukautiskierto ja hedelmällisyysongelmat
- Osa muslimeista uskoo, että Koraanin säännöllinen lukeminen potilaalle karkottaa *jinnin*. Potilas saattaa kuitenkin kokea Koraanin lukemisen ahdistavaksi tai kivuliaaksi. Lopulta Koraanin lukeminen kuitenkin helpottaa oloa, kun *jinni* väistyy.

LÄÄKKEET

Ruokailusäännöt ovat usein tärkeitä myös maallistuneille muslimeille. Siten muslimipotilaiden kohdalla tulee ottaa huomioon, että **osa lääkkeistä ei ole sallittuja niiden sisältämien ainesosien vuoksi.** Lääkkeiden suhteen noudatetaan samaa sallittujen ja ei-sallittujen listaa kuin

¹ Katso lisää THL:n maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus -sivustolta, erityisesti kohdasta maahanmuutto ja hyvinvointi.

ruokailussa (ks. sivu 13). Sopimattomia lääkkeitä ovat alkoholia sisältävät lääkkeet ja esimerkiksi sianrasvaa sisältävät salvat. Tällaisille lääkkeille tulisi pyrkiä löytämään soveltuvat korvaajat. Tiedetyt rokotteet saattavat sisältää liivatetta tai muita islamin kieltämiä ainesosia, mutta osa muslimeista hyväksyy niiden käytön. **Potilaan suhtautuminen lääkkeiden sisältämiin ainesosiin selviää keskustelemalla hänen kanssaan. Akuutissa tilanteessa välttämättömiä lääkkeitä saa kuitenkin islamin mukaan antaa, vaikka ne sisältäisivät kiellettyjä aineita.**

LÄÄKKEET JA ISLAM

- Lääkkeisiin liittyvissä asioissa voi esiintyä henkilökohtaista vaihtelua siitä, millä tavalla uskonnon sääntöjä noudatetaan. Muslimipotilaan toiveet olisi hyvä ottaa huomioon. Lääkärin tulisi kertoa annettavista lääkkeistä ja niiden hyödyistä sekä mahdollisista vaihtoehdoista ja niiden seurauksista. Uskonoppineiden yleinen näkemys kuitenkin on, että hoidon kannalta välttämättömiä lääkkeitä saa antaa, vaikka niiden kaikki ainesosat eivät olisikaan islamissa sallittuja.

KIVUNLIEVITYS

Osa muslimeista saattaa ajatella, että kärsimys ja kipu ovat koettelemuksia, jotka voivat vahvistaa ja lujittaa uskoa. Vaikka vastoinikäymisillä on tunnustettua arvoa, ajatellaan yleisesti, että se ei saa estää lääkinnällistä kivunlievitystä. **Turhaa kärsimystä ja kipua on vältettävä myös islamin tulkintojen mukaan, mutta on hyvä tiedostaa, että jotkut muslimit saattavat suhtautua kipuun uskoa vahvistavana kokemuksena.**

Kivunlievitys on usein osa kuolevan potilaan hoitoa ja toisinaan annokset voivat olla suuria. Kuolevan potilaan kivunlievitys myös suurilla annoksilla hyväksytään, vaikka vahvoihin kipulääkkeisiin saatetaan suhtautua varauksella. Yleisesti huumaavien ja rauhoittavien aineiden nauttiminen on kielletty, mutta lääkinnällisistä syistä niiden käyttö koetaan sallituksi. Kuolemaa edeltävä aika on tavallisesti uskonnollisen ja hengellisen itsetutkiskelun aikaa, jolloin saatetaan haluta suorittaa erilaisia rituaaleja tai rukouksia.

VEREN-, ELIN- JA IHONSIIRTO & ELINTEN LUOVUTTAMINEN

Verensiirtoon suhtaudutaan muslimien keskuudessa yleensä hyväksyvästi, ja monen mielestä verenluovutusta pidetään hyväntekeväisyyteen verrattavana hyveellisenä tekona. Jotkut uskonoppineet saattavat kuitenkin suositella käyttämään vain toiselta muslimilta siirrettyä verta. Häätötilanteissa kuitenkin etusijalla on elämän jatkuvuuden turvaaminen.

Suhtautuminen elinsiirtoihin ja elinten luovuttamiseen vaihtelee muslimien keskuudessa aivan kuten muussakin väestössä. **Yleinen käsitys on, että jos elämää on mahdollista pidentää tai pelastaa, näin tulisi myös tehdä. Osa muslimeista suhtautuu kuitenkin elinsiirtoihin tai elinten luovuttamiseen kielteisesti.** Usein taustalla vaikuttaa ajatus siitä, ettei ihminen omista omaa kehoaan tai elimiään. Osa taas pitää kehoa tai ruumista niin pyhänä, ettei sitä saisi muuttaa. Suhtautuminen kuoleman määrittelyyn vaihtelee muslimien keskuudessa, mikä voi vaikuttaa elinsiirtojen tekemiseen esimerkiksi aivokuolleelta potilaalta. Perinteisen mielipiteen mukaan henkilö todetaan kuolleeksi, kun hänen sydämensä lakkaa lyömästä, mutta modernimpien käsityksien mukaan elinsiirrot aivokuolleeksi todetulta henkilöltä ovat myös sallittuja.

Ihonsiirtoihin suhtaudutaan kuten muihinkin elinsiirtoihin, eli toimenpiteen päätarkoituksena tulee olla hengen pelastaminen. Osa muslimeista suhtautuu sen vuoksi kielteisesti esteettiseen plastiikkakirurgiaan, koska sitä ei nähdä välttämättömänä. Tässä näkemyksessä plastiikkakirurgian ajatellaan kajoavan Jumalan luomistyöhön.

Todisteet elinsiirtojen hyödyistä ovat vakuuttaneet monet uskonoppineet, ja elinsiirtoja pidetään laajasti hyväksyttävänä. Potilailla voi kuitenkin olla erilaisia mielipiteitä, ja avoin keskustelu hyödyistä, haitoista ja riskeistä on tarpeellinen. Islamien etiikkaan kuuluu elämän suojeleminen, joten elämää edistävät toimenpiteet ovat yleensä hyväksytyjä. Elinsiirtoja tehdään monissa muslimienemmistöisissä maissa.

TARTUNTATAUDIT JA ROKOTUKSET

Islamilainen näkökulma tartuntatauteihin on mutkaton: turhaa matkustamista paikkoihin, jossa on tartuntatautia, pitäisi välttää, eikä sairas saisi oleskella terveiden joukossa. Rokotuksen käyttö tartunnan ehkäisemiseksi on myös yleisesti hyväksyttyä. Rokotuksista voi nousta esille kysymyksiä niiden sisältämistä aineista, etenkin liivateesta. Yleinen näkemys kuitenkin on, että liivate on niin jalostettua, että siitä tulee uusi, hyväksyttävä aine. Rokotteiden hyöty ihmisten terveydelle on myös niin suuri, että sen sisältämä liivate on mahdollista hyväksyä. Potilaan kanssa on hyvä käydä keskustelua rokotteiden hyödyistä ja riskeistä, erityisesti jos rokote sisältää liivatetta.

SYÖPÄ

Monet muslimit ajattelevat, että syövän kaltainen vakava sairaus haastaa ihmistä hengellisesti. Syöpää saatetaan pitää testinä, joka ohjaa ihmistä etsimään Jumalalta anteeksiantoa ja suosiota. **Uskova pyrkii luottamaan siihen, että sairastuminen on osa Jumalan suunnitelmaa, jonka tarkoituksena on kasvattaa ihmistä. Tämä ajatus voi tuoda potilaalle merkityksellisyden tunnetta sairauden ja kivun läpikäymiseen.** Jotkut muslimit haluavatkin keskittyä syöpäsairauden kohdatessaan erityisen paljon Koraanin lukemiseen ja toimintaan, jota he pitävät Jumalan tahdon mukaisena. Erityisesti vatsan alueen syöpään kuollutta muslimia saatetaan kunnioittaa marttyyrina, etenkin, jos syöpää ei voida pitää itseaiheutettuna.

Kivunhoitoon suhtaudutaan syövän yhteydessä useilla eri tavoilla. **Kivunhoito on islamilaisten näkemysten mukaan yleensä sallittua, mutta huumaaviksi aineiksi katsottujen opiaattien käyttöä saatetaan välttää.** Potilas saattaa myös vältellä tietoisuuden tilaa heikentävien lääkkeiden käyttämistä, jotta rukoileminen olisi mahdollista.

Jotkut muslimipotilaat saattavat myös pelätä ja hävetä syöpää voimakkaasti. Sanan ”syöpä” lausumista saatetaan välttää, ja sairaus voidaan myös salata muilta ihmisiltä kielteisten asenteiden kohtaamisen pelossa. Esimerkiksi somalitaustaiset ihmiset saattavat myös vältellä syöpäseulon-toja, ja lääkäriin hakeudutaan vasta sitten, kun on jo oireita. Hoitohenkilökunnalta tarvitaankin herkkyyttä kuulla, millaisia merkityksiä muslimipotilas liittää syöpään ja miten hänen lähiyhteisönsä syöpään suhtautuu.

SAATTOHOITO JA KUOLEMA

SAATTOHOITO

Kuolemalla ja kuoleman jälkeisillä tapahtumilla on merkittävä sija islamissa. **Kuolema nähdään luonnollisena tapahtumana, ja jokaisen muslimin tehtävänä maanpäällisessä elämässä on valmistautua seuraavaa, tuonpuoleista elämää varten. Saattohoidossa olevan potilaan hengelliset tarpeet ja uskonto saattavat korostua kuoleman lähestyessä.** Palliatiivisen ja saattohoidon päämääränä on kivun ja muiden oireiden lievitys sekä fyysisiin, psyykkisiin, sosiaalisiin ja hengellisiin tarpeisiin vastaaminen. Hoitoon kuuluu myös potilaan läheisten huomiointi ja tukeminen surun käsittelyssä. **Surun käsittelyssä auttavia tekijöitä ovat kokemus läheisen hyvästä kuolemasta ja oikein tehdyt kuolemanrituaalit, sillä ne ovat oleellisen tärkeitä vainajalle matkalla tuonpuoleiseen.**

Suomessa enemmistö muslimeista jakaa kulttuuritaustasta riippumatta joitakin yhteisiä näkemyksiä keskeisimmistä kuolemaan liittyvistä käytänteistä ja periaatteista. Muslimeilla yleisenä käsityksenä on, että elämä on Jumalan lahja, joka nähdään pyhänä. Monen muslimin mielestä kuoleman ajankohta ja paikka ovat vain Jumalan tiedossa, eikä kuolemaan voi vaikuttaa omilla teoilla. Sen vuoksi monet muslimit pyrkivät maanpäällisessä elämässä noudattamaan Jumalan käskyjä ja tekemään hyviä tekoja, sillä ne vaikuttavat kuoleman jälkeiseen elämään. Islamiin mukaan ainoastaan Jumalalla on oikeus päättää elämän päättymisestä, minkä vuoksi itsemurha saatetaan mieltää synniksi ja eutanasiaa pitää kiellettyinä.

Suomen lainsäädäntö ja potilaan itsemääräämisoikeus ovat hyvin keskeisiä saattohoidossa. Myös muslimipotilaat toivovat yleensä hoitoa loppuun asti, mutta toisaalta hyväksyvät lääketieteen rajalliset mahdollisuudet. **Islamilainen usko ihmiselämän pyhyyteen ja tarve hyödyntää kaikki mahdollisuudet sen pelastamiseen voivat kuitenkin saada jotkut muslimipotilaat ja heidän läheisensä epäröimään päätöstä palliatiivisesta hoidosta tai saattohoidosta.** Kuoleva muslimipotilas ja omaiset saattavat rinnastaa palliatiivisen hoidon epätoivoon, jolloin se näyttäytyy heille hoitomuodon sijasta toivon täydellisenä menetyksenä. Tällaisissa tilanteissa on hyvä tarjota lisäinformatiota hoidon tavoitteista, mikä yleensä auttaa ymmärtämään, miksi potilas on saattohoidossa.

Kuolema nähdään islamissa vahvasti yhteisöllisenä asiana. Moni muslimi toivoo, että saattohoito tapahtuisi kotona perheen ympäröimänä. Jos muslimipotilaan saattohoito tapahtuu sairaalassa, toivotaan kuolevalle usein erillistä huonetta. Saatetaan myös toivoa, että huoneessa ei ole uskonnollisia symboleita ja että perheenjäsenet voivat olla läsnä ympäri vuorokauden. Potilasta ei yleensä haluta jättää yksin. Mikäli potilaalla ei ole omaisia, olisi hyvä pyytää joku islamilaisen yhteisön jäsen paikalle, ellei potilaan erityisenä toiveena ole kuolla yksin. Kipulääkkeiden käyttö ja hoito on islamissa sallittua, mutta monet eivät halua käyttää vahvoja tajunnantasoja laskevia lääkkeitä, sillä ne voivat estää suorittamasta rukouksia.

Kuoleman lähestyessä monen muslimin toive on kuolla lausuen viimeisinä sanoina uskontunnustus: **”Ei ole muuta Jumalaa kuin Allah ja Muhammad on hänen lähettiläänsä.”** Jos potilas ei kykene itse lausumaan uskontunnusta, toinen muslimi voi lausua sen kuolevan korvaan viimeisillä hetkillä. Asioiden saattaminen loppuun ennen kuolemaa on monelle tärkeä asia. Potilas pyrkii hoitamaan etenkin taloudellisia ja sosiaalisia asioita, kuten testamentin tekemisen. Monille muslimeille on myös tärkeää pyytää ja saada anteeksi ihmisiltä, joita ovat loukanneet.

Osalle muslimipotilaista Koraanin jakeiden lukeminen tai kuuntelu voi vaikuttaa myönteisesti mielentilaan ja tuoda mielenrauhaa kuoleman lähestyessä. Tässäkin asiassa on kuitenkin hyvä muistaa, että muslimipotilailla voi olla erilaisia näkemyksiä saattohoidosta tai kuolemasta, eivätkä kaikki jaa samoja käytänteitä tai ajatuksia.

KUOLEMA

Muslimivainaja on haudattava mahdollisimman pian kuoleman jälkeen. Monet muslimioppineet suhtautuvat kielteisesti ruumiinavaukseen, ja kuolemansyyn selvitys esimerkiksi kuvantamalla voikin olla vainajan omaisille helpompi hyväksyä. Islamin oppien mukaan vainajan sielu on osittain läsnä ruumiissa ja vainaja voi siksi tunkea kipua, jos ruumis avataan. Mikäli ruumiinavaus tehdään, olisi hyvä, että vainajan intiimit osat ovat peitettyinä. Ruumiinavauksen suorittavan lääkärin saatetaan toivoa olevan samaa sukupuolta kuin vainaja.

Sairaanhoitaja: *“Uskontoon liittyviä toiveita on ollut lapsen kuoleman yhteydessä ruumiinavauksesta kieltäytyminen sekä rituaalipesujen järjestäminen. Nämä on pystytty toteuttamaan. Ruumiinavauksen sijaan on voitu tehdä koko vartalon magneettikuvaus”*

Hautausta ennen vainajalle tulee suorittaa islamin mukainen rituaalipesu. Pesijöiden halutaan tavallisesti olevan vainajan kanssa samaa sukupuolta paitsi, jos kyse on vainajan aviopuoliosasta tai jos vainaja on lapsi. Pesijöiden tulisi myös olla muslimeita. Pesu sisältää samat osat kuin

suurempi rituaalipesu (*ghusl*, ks. sivu 16). Pesuun soveltuu tila, jossa on teräspöytä tai vastaava, juoksevaa vettä ja lattiakaivo. Pesussa käytetään saippuaa ja mahdollisesti hajusteita. Vainajan intiimialueet pidetään peitettynä pesun aikana. Pesun jälkeen ruumis kuivataan ja puetaan käärinliinoin.

Suomessa hautaus tapahtuu arkussa. Muslimivainajan omaiset tai yhteisö hoitavat hautauksen. Hautausrukous on rituaalinen rukous, jonka muslimit suorittavat joko moskeijassa tai hautausmaalla siihen sopivalla paikalla.

Lapsen ja aikuisen kuolemaa koskevat pääosin samat rituaalit. Esimerkiksi ruumiin asettaminen Mekkaan päin ja silmien sulkeminen suoritetaan kaikille muslimeille ikään katsomatta. Tiettyjä kuolemanrituaaleja ei kuitenkaan vaadita, jos lapsi ei ole saavuttanut täysi-ikäisyyttä. Tällaisia riittejä ovat esimerkiksi Koraanin resitointi, läheisiltä anteeksi pyytäminen ja testamentin laatiminen. Täysi-ikäisyyden katsotaan tyypillisesti alkavan murrosiästä, mutta käsitykset vaihtelevat jonkin verran.

LAPSEN KUOLEMA

Lapsen kuolema on aina raskas taakka läheisille. Vanhemmat voivat kokea syyllisyyttä ja epäonnistumisen tunteita esimerkiksi lapsen sairastumisesta. Lapsen menehtyttyä on tärkeä suoda perheelle heidän tarvitsemansa aika ja huomioida monien muslimien laaja perhekäsitys; menetys voi koskettaa syvästi suurtakin perhepiiriä. Heidän olisi hyvä saada surra sairaalassa rauhassa. Jos mahdollista, vanhempien tulisi saada syleillä menehtynyttä lastaan. Kuolemasta

ylitse pääsemiselle ei määritetä islamissa aikarajaa, mutta surun hallitessa elämää erityisen pitkään kannustetaan hakeutumaan oikeanlaisen tuen kuten keskusteluavun piiriin.

Jos lapsi syntyy kuolleena, muuttuvat myös syntymään liittyvät rituaalit, sillä uskontunnustus tai rukouskutsu lausutaan ainoastaan elossa olevan lapsen korvaan. Tästä huolimatta islamilaisen perinteen mukaan lapsi voidaan nimetä ja hänelle voidaan lausua hautajaisrukous.

Uskonnolliset tekstit tarjoavat sureville perheille lohtua lapsen menetyksen edessä ja sen tapahduttua. Keskiaikaisessa islamilaisessa kirjallisuudessa esiintyy ajatus siitä, että lapsi saa viattomuutensa ansiosta automaattisen pääsyn taivaaseen, minne hän lopulta kuljettaa vanhempansa, jotka myös säästyvät tuomiolta. Tähän liittyy lisäksi ajatus siitä, että Jumala on armollisuudessaan aikaistanut kuolemaa, jotta lapsi säästyisi syntisyydeltä ja pystyisi siten puhumaan vanhempiensa puolesta tuonpuoleisessa. Kärsivällisyys ja luottamus Jumalaan hyvinä ja huonoina aikoina onkin tekstien mukaan tärkeää.

SEKSUAALI- JA LISÄÄNTYMISTERVEYS

Islamilainen perinne pitää seksuaalisuutta myönteisenä ja ihmiselämään luonnollisesti kuuluvana ilmiönä. Seksuaalisuus on kuitenkin tiukasti yksityiselämään ja avioliittoon liittyvä asia. **Seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvistä asioista puhuminen voidaan kokea vaikeaksi, erityisesti eri sukupuolta olevan henkilön kanssa.**

Islamin valtavirtatulkinta pitää heteroseksuaalisuudesta poikkeavia seksuaalisuuden muotoja kiellettyinä ja uskonnon vastaisina. Kuten muidenkin uskontojen piirissä, myös muslimien keskuudessa vaikuttaa kuitenkin uudistusliikkeitä ja näkemyksiä, joiden mukaan esimerkiksi homoseksuaalisuus on Jumalan luomaa ja siten luonnollista. On huomattava, että esimerkiksi Lähi-idässä on myös historiallisesti pitkät perinteet homoseksuaalisten suhteiden alakulttuurilla.

Naisten ympärileikkaus (sukuelinten silpominen) on eräillä muslimienemmistöisillä alueilla esiintyvä tapa, jota sekä puolustetaan että vastustetaan uskonnollisilla perusteilla. Kyseessä ei ole yksi yhtenäinen käytäntö, vaan silpomisen muodot voivat vaihdella muutaman veripisaran vuodattamisesta ulkoisten sukuelinten lähes täydelliseen poistamiseen. Silpominen on hyvin yleistä esimerkiksi Somaliassa, mutta Suomen somaliyhteisö on alkanut kyseenalaistaa tapaa voimakkaasti ja onnistunut omilla toimenpiteillään vähentämään huomattavasti sen yleisyyttä. Muutaman veripisaran vuodattamista ei kuitenkaan välttämättä mielletä tuomittavaksi teoksi. Jos naisten ympärileikkaus tulee puheeksi potilastilanteessa, ammattilaisen on hyvä selvittää, mitä potilas toimenpiteellä ymmärtää. On myös syytä muistuttaa potilasta, että kaikki tytön tai naisen genitaalialueille tehdyt ei-lääketieteelliset leikkaukset katsotaan Suomessa rikoksiksi.²

² Vigor-hanke on tuottanut ammattilaisille tarkoitettua materiaalia naisten sukuelinten silpomisen käsittelyyn.

AVIOLIITTO

Avioliitto on lähtökohtaisesti tarkoitettu pysyväksi, mutta islam sallii myös avioeron. Avioeron saamisen kriteerit ovat kuitenkin jossain määrin erilaiset miehelle ja naiselle. Suomalaisille muslimille on usein tärkeää saada niin avioliitolle kuin mahdolliselle avioerollekin sekä virallinen juridinen vahvistus että oman uskonnollisen yhteisön tunnustus. Shiialainen islam tuntee pysyvän avioliiton lisäksi myös erityisen väliaikaisen avioliiton (*muta*), joka päättyy automaattisesti tietyn määräajan kuluttua.

Perheen elättäminen on perinteisen islamilaisen käsityksen mukaan yksinomaan miehen velvollisuus. Vaimon velvollisuus on puolestaan olla kuuliainen miehen auktoriteetille. Perheroolit kuitenkin muuttuvat olosuhteiden mukana, ja moni suomalainen muslimi katsookin, että esimerkiksi elatusvastuu perheessä riippuu ennen kaikkea vanhempien työtilanteesta. Erityisesti Euroopassa kasvaneet muslimisukupolvet myös kyseenalaistavat miehen suuremman päätösvallan perheessä ja näkevät sen pikemminkin osana miesvaltaista kulttuuria kuin islamia.

Tutkimusta Suomessa asuvien muslimien moniavioisuudesta on toistaiseksi tehty hyvin vähän. Erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoaloilla työskentelevät ovat kuitenkin havainneet, että ilmiötä esiintyy myös täällä. **Islamin perinteiden ja Koraaanin mukaan miehellä voi olla enintään neljä vaimoa, kuitenkin vain siinä tapauksessa että hän pystyy huolehtimaan kaikista vaimoista tasapuolisesti. Yleinen ja moderni tulkinta on se, että koska tasapuolisuus on käytännössä mahdotonta, on moniavioisuus kielletty.** Tänä päivänä useat muslimienemmistöiset maat kieltävät moniavioisuuden ja esimerkiksi Lähi-idässä kyseessä alkaa olla väistyvä perinne. Eniten moniavioisuutta esiintyy Länsi-Afrikan maissa.

Ihmisoikeusliiton vuonna 2006–2007 tekemän selvityksen perusteella voidaan arvioida, että noin kolmannes Suomen muslimista hyväksyy moniavioisuuden. Kyselyssä jopa puolet vastajista kertoi tuntevansa jonkun Suomessa asuvan muslimin, joka elää moniavioisessa suhteessa. Lukumääräisesti voidaan silti arvioida kyseessä olevan melko harvinainen ilmiö. On hyvin vähän tietoa siitä, miten huoltajuus- ja elatusasiat on järjestetty moniavioisissa perheissä. On oletettavaa, että moniavioisuutta peitellään esimerkiksi lasten huostaanoton pelosta.

EHKÄISY

Muslimit suhtautuvat yleensä sallivasti raskauden ehkäisyyn, mutta se kuuluu islamilaisessa laissa kategoriaan *makruh*, ”ei-toivotut teot”. Tästä huolimatta ehkäisyä myös suositellaan elämäntilanteen mukaan. Perimätiedon mukaan profeetta Muhammad kielsi perheenisäyksen aikana, jolloin nuorinta lasta vielä imetetään. Koraaanissa raskauden ja rintaruokinnan ajan sanotaan kestävän 30 kuukautta, ja sinä aikana suositellaan välttämään uutta raskautta. Puolisoiden välinen seksi nähdään tärkeänä osana avioliittoa, joten ehkäisy voidaan tulkita tässä tilanteessa suositelluksi. Avioliiton ulkopuolinen seksi on kielletty, joten nuorten seurustelua ei välttämättä hyväksytä. Perheillä on kuitenkin eri tapoja suhtautua asiaan.

Osa muslimista saattaa vältellä ehkäisyvälineitä, jotka asetetaan emättimen tai kohdun sisälle (kierukka, ehkäisyrenkas, naisten kondomi, pessaari). Osa islamin lainoppineista on linjannut, ettei mitään tarpeetonta saa viedä emättimeen. Gynekologisiin tutkimuksiin suhtaudutaan yleensä myönteisesti, mutta saatetaan toivoa naispuolista gynekologiaa.

ABORTTI

Raskauksia keskeytetään maailmanlaajuisesti eniten Keski-Aasian muslimienemmistöisissä maissa. Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa keskimäärin joka kymmenes raskaus päättyy aborttiin. Valtaosa aborteista tehdään laittomasti, koska raskaudenkeskeytys on useissa maissa kielletty ilman painavaa syytä. Yleensä hyväksytty syy abortille on raiskaus. Osa muslimeista ajattelee, että jokaisella elämällä on Jumalan määrittelemä tarkoitus, jolloin abortti nähdään Jumalan viisauden kyseenalaistamisena ja luomistyöhön puuttumisena. Toisaalta lääketieteen harjoittamisen ja muiden ihmisten auttamisen ajatellaan olevan Jumalan määräämä vastuu.

Islamin eri tulkinnoilla on vaihtelevia käsityksiä siitä, milloin sikiö saa sielun. Yleisiä määräaikoja sielun asettumiselle sikiöön ovat 40, 42 tai 120 päivää hedelmöittymisen jälkeen. Käsitys siitä, missä vaiheessa sikiö saa sielun, vaikuttaa siihen, missä vaiheessa abortti on sallittu esimerkiksi vakavan kehityshäiriön tai odottavan äidin terveyden vuoksi. **Osa muslimeista hyväksyy abortin kehitysvammaisuuden perusteella. Kaiken kaikkiaan suhtautuminen aborttiin on hyvin vaihtelevaa.**

KESKENMENO

Suhtautuminen keskenmenoon vaihtelee muslimien keskuudessa. Osa saattaa pitää keskenmenoa Jumalan tahtona tai suunnitelmana, jossa kaikella on tarkoitus. Kuten synnytykseen tai lapsen kuolemaan, myös keskenmenoon liittyy usein erilaisia tapoja ja käyttäytymismalleja, jotka ovat sidoksissa muslimin edustamaan suuntaukseen ja kulttuuritaustaan.

Suhtautumiseen saattaa vaikuttaa myös raskauden kesto. Keskenmenon tapahtuessa raskauden alkuvaiheessa voidaan sikiölle lausua esimerkiksi hautausrukous. **Ensimmäisen kolmanneksen loppuminen (tai 120. raskauspäivä) on usein rajana sille, että sikiöllä ajatellaan olevan sielu, eli kyseessä on Jumalan luoma uusi ihminen.** Erityisesti 120. raskauspäivän jälkeisen keskenmenon kohdalla toimitettavat rituaalit saattavat olla osittain samat kuin synnytyksen jälkeen (ks. sivu 34). Yleensä sikiö nimetään ennen hautausta ja suoritetaan perinteiset hautaustoimet. Keskenmenon tapahtuessa toisella tai kolmannella raskauskolmanneksella naisen verenvuoto tulkitaan synnytyksen jälkeiseksi vuodoksi. Silloin naisen ei tulisi rukoilla, paastota tai harrastaa seksiä 40 vuorokautteen tai ennen kuin jälkivuoto on loppunut.

SYNNYTYS

Synnytykseen ja sen jälkeiseen aikaan liittyy islamissa erilaisia riittejä ja uskomuksia, joihin vaikuttaa esimerkiksi muslimin kulttuuritausta. **Rituaaleihin suhtaudutaan harvoin ehdottomana pakkona, vaan äidin ja lapsen terveys on aina etusijalla.**

Seitsemäs päivä syntymästä on koettu tavallisesti tärkeäksi muslimien keskuudessa. Seitsemäntenä päivänä suoritetaan lapsen kunniaksi eläinuhri, jonka liha jaetaan perheen ja köyhien kesken. Nykyään se toteutetaan käytännössä maahanmuuttajan lähtömaassa, jossa ruualle voi olla suurempi tarve: Suomessa asuva perhe toimittaa rahan uhrieläimen hankkimiseen kotimaassa oleville sukulaisille.

Seitsemännen päivän traditioihin kuuluvat myös lapsen nimen julkistaminen ja hiusten ajaminen. Samana päivänä saatetaan myös ympärileikata poikalapsi, mutta perinteet vaihtelevat. Esimerkiksi Bulgarian sunnimuslimien keskuudessa ympärileikkaus suoritetaan vasta pojan ollessa kuuden tai seitsemän vanha.

Erilaiset tulkinnat vaikuttavat myös ajatukseen rituaalisesta puhtaudesta synnytyksen jälkeen. Synnyttäneen äidin ajatellaan olevan jälkivuodon kestäessä tai 40 päivän ajan rituaalisesti epäpuhdas, mikä tarkoittaa, ettei tänä aikana rukoilla, paastota tai harjoiteta seksuaalista kanssakäymistä.

PERINTEESEEN JA KORAANIIN PERUSTUVIA RITUAALEJA SYNNYTYKSEN JÄLKEEN

- Yleinen rituaali on *adhanin* eli rukouskutsun tai *shahadan* eli uskontunnustuksen lausuminen lapsen korvaan mahdollisimman pian synnytyksen jälkeen. Rituaalin suorittaa tyypillisesti lapsen isä, mutta sen voi suorittaa myös toinen yhteisön kunnioitettu jäsen. Joissain tapauksissa lapselle kuiskataan lisäksi *iqama*, eli toinen rukouskutsu. Tämä rituaali kestää yleensä muutaman minuutin, joiden aikana vanhemmat saattavat toivoa yksityisyyttä.
- Vanhemmat saattavat haluta suorittaa vauvalle rituaalisen pesun, *ghuslin* (katso sivu 16). Pesun pakollisuudesta vastasyntyneen kohdalla esiintyy erilaisia tulkintoja, mutta *ghusl* suoritetaan vain, jos se on turvallista ja vaaratonta.
- *Tahnik* on Koraaniin perustuva käytäntö, jossa pehmenettyä taatelia hierotaan vauvan kitalakeen pian syntymän jälkeen. Suorittajana toimii yleensä kunnioitettu perheenjäsen, jonka hyvien ominaisuuksien toivotaan siirtyvän vauvalle. Joissain tapauksissa vastasyntyneen äiti syö taateleita, koska niiden uskotaan parantavan äidinmaidon laatua.
- Hieman harvinaisempi perinne on *tawizin* pukeminen vauvalle. *Tawiz* on narussa riippuva, rukouksen sisältävä pussukka tai amuletti, joka kiedotaan vauvan ranteeseen tai kaulaan suojaamaan häntä pahalta taikuudelta. Sen käyttö on yleistä erityisesti eteläaasialaistaustaisten muslimien keskuudessa.

IMETYS

Suhtautuminen imettämiseen vaihtelee muslimien keskuudessa. Osa suosii siveyssiis-tä pulloruokintaa ja toiset pitävät imetystä suuressa arvossa, koska uskovat sen antavan syntejä anteeksi. Luottamus nykytiedon mukaisiin imetyssuosituksiin ja imetyksen hyötyihin on myös yleinen ja tärkeä motiivi imetyksen suosimiseen. Osa muslimista määrittelee imettämisen pakolliseksi uskonnolliseksi velvollisuudeksi ja yhdeksi lapsen tärkeimmistä oikeuksista. Koraanissa suositellaan imettämään kahden vuoden ajan, mutta sen voi lopettaa aiemmin, mikäli se aiheuttaa äidille kärsimystä. Joidenkin mielestä on kummankin vanhemman velvollisuus huolehtia lapsen oikeudesta rintaruokintaan. Silloin saatetaan ajatella, että myös lapsen isän tulisi hyväksyä imetyksen lopettaminen ennen kahden vuoden rajaa.

Imettämiseen liittyy myös erilaisia uskomuksia erityisesti sijaisimettämisen suhteen. Nämä käsitykset koskevat myös luovutetun rintamaidon käyttöä. Saman naisen imettämät lapset katsotaan islamilaisessa laissa sisaruksiksi, jotka eivät voi aikuisina avioitua toistensa kanssa. **Koraanin mukaan imettäminen luo sukulaisuussuhteen, ja kyseisen jakeen on tulkittu soveltuvan myös luovutetun maidon antamiseen. Vanhemmat saattavat siksi kokea velvollisuudekseen tietää maidonluovuttajan henkilöllisyyden, mutta toisaalta osa on sitä mieltä, ettei luovutetun maidon antaminen esimerkiksi keskoselle luo sukulaisuussuhdetta.**

Myös ensimaitoon (*kolostrum/colostrum*) liittyy erilaisia uskomuksia. Osa suhtautuu siihen epäilevästi, koska uskoo sen olevan haitallista lapselle. Toiset saattavat kulttuuristen perinteiden vuoksi haluta antaa lapselle ensimaidon sijasta hunajaa tai vettä. Nykytiedon mukaan hunajaa ei suositella annettavaksi alle vuoden ikäisille sen sisältämien *clostridium botulinum* -bakteerien vuoksi.³ Tietyissä Lähi-idän kulttuureissa saatetaan antaa vauvalle hunajaveden lisäksi yrttiteetä tai makeutettua vettä. Myös tapaa antaa vauvalle taatelia tai jotain muuta makeaa pian syntymän jälkeen esiintyy muslimien keskuudessa. Pureskellun taatelin hierominen vauvan suuhun liittyy profeetta Muhammadin esimerkkiin.

³ Katso lisää Helsingin kaupungin Perheentuki-sivustolta, kohdasta vältettävät ruoka-aineet imeväisikäisillä.

Pitkän imetyksen suosimisen ohella osa muslimeista myös uskoo mahdollisimman varhaisen kiinteän ruuan antamisen edesauttavan lapsen ruokahalua. Useat tavat ovat hyvin kulttuurisidonnaisia, eivätkä kaikki muslimit suhtaudu niihin samalla tavalla. Perheen kanssa on hyvä keskustella heidän toiveistaan ja ajatuksistaan sekä kertoa nykytiedon mukaisista vältettävistä ruoka-aineista imeväisikäisillä, imetyssuosituksista ja kiinteän ruuan aloittamisesta.

KOMMUNIKOINTI JA TULKKAUS

TULKKAUS

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) sekä yhdenvertaisuuslaki (21/2004) velvoittavat huolehtimaan siitä, että **potilaalla on oikeus tulkkiin, mikäli hän ei ymmärrä tarpeeksi hyvin suomea tai ruotsia.** Arki- ja työelämässä riittävä kielitaito ei välttämättä riitä, kun on kyseessä sairaus, kipujen tai muiden sairauden oireiden ja muihin hoitotilanteeseen liittyvien asioiden kuvailu. Lisäksi sairaudesta johtuva stressitilanne tai jännitys saattavat huonontaa kielitaitoa, vaikka potilas hallitsisi muuten suomen kielen hyvin.

Tulkkauspalveluita täytyy käyttää erityisesti silloin, kun on kyse potilaan oikeuksista, velvollisuuksista tai eduista. Viranomaisella on oikeus ja välillä velvollisuus tilata tulkki sekä oman työssä helpottamiseksi että potilaan oikeusturvan varmistamiseksi. **Potilaan ystävää, sukulaista tai lasta ei saa käyttää tulkkina, sillä he ovat asioimistulkin ammattisäännösten mukaan jääneitä toimimaan tulkkeina eivätkä välttämättä tunne tulkkauksen käytäntöjä. Tulkin sukupuolen merkityksestä voi tiedustella potilaalta mahdollisuuksien mukaan etukäteen.** Yleensä mies voi toimia tulkkina naispotilaalle silloin, kun tutkimustilanteessa ei tarvitse riisutua tai hoidettavana ei ole potilaan intiimi sairaus. Haasteita tulkin käytön suhteen voi esiintyä myös silloin, kun tulkattava edustaa pientä kieliryhmää, jolloin tulkki voi olla etukäteen potilaalle tuttu. Näissä tilanteissa voi esimerkiksi tulkkaus puhelimitse auttaa potilaan henkilöllisyyden suojaamisessa.

Sairaanhoitaja: *”Ammattilaistulkkeja meillä on käytössä aina mahdollisuuksien mukaan. Pyrimme saamaan tulkin aina käyttöön vähintään silloin kun halutaan keskustella vanhempien kanssa lapsen hoidosta (ns. hoitopalaveri). Tietenkin vauvan ollessa huonossa kunnossa, kriittisessä tilassa tai kuolemassa pyrimme saamaan aikaisemmin tulkin keskusteluihin mukaan. Päivittäisissä asioissa pyrimme pärjäämään esim. englannilla, elekielellä tai puhelimen kääntäjällä.”*

KOMMUNIKAATIO

Mahdollisimman hyvä ja avoin vuorovaikutus on keskeistä potilaan ja hoitohenkilöstön välillä, koska hoitosuhteessa väärinymmärrykset voivat olla kohtalokkaita. **Viestintätyylien erot potilaan ja hoitohenkilökunnan välillä voivat aiheuttaa vaikeuksia ymmärtää toisiaan. Tämä korostuu, kun hoidettavana on henkilö, joka ei mahdollisesti ole oppinut suomea äidinkielenään.** Hoitohenkilöstön olisi vältettävä viestinnässään kielikuvia, slangia ja pitkiä lauseita. Katsekontakti on tärkeää kaikessa kommunikaatiossa, vaikka kaikki eivät koe sitä välttämättä mukavaksi.

Hoito-ohjeita annettaessa tai tutkimustuloksia kerrottaessa on hyvä keskittyä omaan elekieleen sekä selkeään ja sensitiiviseen ilmaisuun. Eleet, kuten ruumiinosien näyttäminen, tehostavat viestin ymmärtämistä, mutta sellaisia käsimerkkejä, joihin liittyy jokin kulttuurisidonnainen merkitys kannattaa välttää. Esimerkiksi ylöspäin nostettu peukalo koetaan loukkavana tai hävyttömänä eleenä joissakin kulttuuripiireissä. Yhteisymmärryksen löytämiseen auttaa yleensä empaattinen ja rauhallinen kohtaaminen.

TUTKIMUSTILANTEET JA HOITOHENKILÖSTÖN SUKUPUOLI

Osa muslimipotilaista saattaa toivoa samaa sukupuolta olevaa hoitajaa tai lääkäriä. Jos kyseessä on hätätilanne, sukupuolella ei yleensä ole väliä. Mikäli muslimipotilaalle ei ole mahdollista saada samaa sukupuolta olevaa lääkäriä, riittää yleensä, että tutkimustilanteessa on mukana toinen samaa sukupuolta oleva terveydenhuollon ammattilainen tai potilaan aikuinen omainen, kuten puoliso.

Suhtautuminen puolison läsnäoloon ja lääkärin sukupuoleen on kuitenkin enemmän kulttuurisidonnaista kuin uskonnollista. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että eri sukupuolta edustavalle hoitohenkilökunnalle ei häveliäisyyden takia välttämättä kehdata kertoa, mikä on lääkäriin hakeutumisen oikea syy. Erityisesti gynekologisissa ja urologisissa vaivoissa lääkärin olisi hyvä olla samaa sukupuolta, jotta arkaluontoisimmatkin kysymykset saavat vastaukset. Potilasta tutkittaessa on hyvä käyttää harkintaa ruumiinosien paljastamisessa, koska suhtautuminen paljaaseen ihoon on usein varautunutta. Riisuutumispyyntö on hyvä myös perustella etukäteen kertomalla tehtävästä tutkimuksesta ja sen tarpeesta.

Sairaanhoitaja: *”Osastollamme työskentelee pääosin naissairaanhoitajia sekä naislääkäreitä, vain kaksi mieshoitajaa sekä muutamia mieslääkäreitä. Tarvittaessa pystymme siis tarjoamaan potilaiden perheille haluamansa sukupuolen hoitohenkilökunnan jäsenen. Itse en muista, että olisi koskaan erikseen pyydetty.”*

Kätilö: *”Joskus potilaat toivovat naispuolista lääkäriä ja se on useimmiten järjestynyt. Mikäli sellainen ei ole saatavilla, ovat asiat selvinneet puhumalla. Hyvin ymmärrettävää kuitenkin on, että potilaat toivovat saman sukupuolen edustajaa hoidostaan vastaamaan, sillä raskauden hoidossa ja synnytyksen hoidossa ollaan erittäin intiimien asioiden äärellä.”*

VIERAILUT JA TUKIHENKILÖT

Perheellä ja suvulla on islamilaisessa perinteessä ja monien muslimienemmistöisten maiden kulttuureissa hyvin keskeinen asema. Moni muslimi mieltää itsensä ensi sijassa yhteisön jäseneksi. Esimerkiksi somalitaustaisissa perheissä lasten kasvatukseen ja arkeen saattaa osallistua vanhempien lisäksi isovanhempia, setiä ja tätejä. Myös sairaus kohdataan yhteisöllisenä asiana. Vastaanotolle saatetaan tulla usean saattajan kanssa, ja perheen ja ystävien vierailut sairaalassa olevan läheisen luona ovat tärkeitä. **Sairaalan läheisen luona vierailu koetaan uskonnon velvoittamaksi hyväksi teoksi.** Joskus kuitenkin suuret vierailijaryhmät aiheuttavat osastoilla kitkaa. Olisikin tärkeää, että potilaille olisi tarjolla selkeää ja monikielistä informaatiota vierailuihin liittyvistä käytännöistä kuten vierailuajoista ja -tiloista. Myös sen selittäminen ja selventäminen, miten muut potilaat voivat kokea runsaat vierailijat ja pitkittyvät vierailuajat, auttaa estämään konflikteja.

Myös aikuisella potilaalla saattaa joskus olla tukihenkilö tai saattaja mukana lääkärikäynnillä. Tukihenkilö voi olla hyödyksi, jos kysymys on esimerkiksi huonosti suomalaisia hoitokäytäntöjä tuntevasta perheenjäsenestä. On kuitenkin huomioitava, että perheenjäsentä ei tule käyttää tulkina, vaan sitä varten tilataan ammattitaitoinen tulkki sairaalan erillisen ohjeistuksen mukaan. Tukihenkilön läsnäolo voi myös joissakin tilanteissa vaikuttaa siihen, miten avoimesti potilas on valmis puhumaan esimerkiksi oireistaan. Lääkäri voi tällöin kysyä potilaalta, haluaisiko hän lisäksi keskustella joistakin aiheista kahden kesken. Etenkin jos tukihenkilönä on potilaan aviomies, kannattaa pyyntö kahdenkeskisestä keskustelusta esittää hienovaraisesti, ettei puoliso koe tätä epäluottamuksena tai asemansa kyseenalaistamisena.

Muslimien voimakkaiden perhesidosten vuoksi on tärkeää varmistaa, että vakavan sairastumisen ja kuoleman edessä hoito ulottuu myös perheeseen. Myös vaikkapa teho-osastolla rukoilun mahdollistaminen sekä säilytyspaikan tarjoaminen uskonnollisesti ja kulttuurisesti tärkeille esineille saattavat auttaa henkisten tarpeiden tyydyttämisessä. Koska rukoilun ajatellaan pelastavan sairaudelta, saattavat jotkut perheet myös haluta lukea yhdessä Koraania tai kuunnella sen resitointia nauhalta.

Sairaanhoitaja: *”Osastollamme on käytössä hiljainen huone, jota voidaan käyttää rukoilemiseen. Jotkut vanhemmat ovat rukoilleet myös potilashuoneessa. Uuden lastensairaalan kappelia voidaan myös käyttää rituaalipesujen suorittamiseen, sieltä voidaan poistaa muutamit kristilliset symbolit.”*

RAMADAN 2022–2032

Koska islamissa on käytössä kuukalenteri, paastokuukausi ramadanin ja uskonnollisten juhlien ajankohta vaihtelee vuosittain. Ramadanin alkaminen ja päättyminen voivat myös heittää arvioidusta joillakin päivillä, sillä kuukauden aloittaminen ja lopettaminen vaativat uskonoppineiden julistuksen, joka perustuu havaintoon kuusta.

Vuosi	Ramadan-kuukauden ensimmäinen päivä	Ramadanin päättyminen
2022	3.4.	2.5.
2023	23.3.	23.4.
2024	11.3.	9.4.
2025	1.3.	30.3.
2026	18.2.	19.3.
2027	8.2.	9.3.
2028	28.1.	26.2.
2029	16.1.	14.2.
2030	6.1.	4.2.
2030	26.12.	24.1.2031
2031	15.12.	13.1.2032
2032	4.12.	2.1.2033

YHTEYSTIETOJA

ISLAMILAISEN TEOLOGIAN OPINTOSUUNTA (HELSINGIN YLIOPISTO)

<https://blogs.helsinki.fi/islamictheology/>

Islamilaisen teologian opintosuunnan tarkoituksena on lisätä ymmärrystä islamista historiallisena, yhteiskunnallisena ja yksilöllisenä ilmiönä. Opintosuunnan opetus ja tutkimus on tunnustuksetonta ja uskontokuntiin sitoutumatonta. Vuonna 2021 islamilaisen teologian yliopistonlehtoreina toimivat:

FT, dos. Ilkka Lindstedt
Puh. 050 441 01 42
ilkka.lindstedt@helsinki.fi

FT, dos. Teemu Pauha
Puh. 050 416 07 53
teemu.pauha@helsinki.fi

ISLAMILAISIA YHTEISÖJÄ

Helsinki Islam Keskus
Veturitori 2, 00520 Helsinki
Puh. 045 128 28 18
info@hic.fi
www.hic.fi/fin

Suomen Islamilainen Yhdyskunta
Lönnrotinkatu 22 C 34, 00120 Helsinki
Puh. 094 289 37 51
rabita@rabita.fi
www.rabita.fi

Resalat Islamilainen Yhdyskunta
Kaunispääntie 5, 00970 Helsinki
Puh. 045 276 12 18
resalat.islamilainen.yhdyskunta@gmail.com, resalatfinland@gmail.com
www.salam.fi

Al Rahma Islamic Center
Kastelholmantie 4, Helsinki
Puh. 09 343 31 00

Islamic Multicultural Dawah Center
Munkkiniemenpuistotie 4 A, 00331 Helsinki
Puh. 040 703 68 96
imamsherif@hotmail.com
www.masjidiman.com

Muslimikodin Yhdyskunta
SulkaPolku 3, 00370 Helsinki
Puh. 050 581 11 87
muslimikoti@gmail.com

Helsingin Muslimit
info@helsinginmuslimit.fi
www.helsinginmuslimit.fi

Ahmadiyya Muslimi Jamaat Suomi
Puh. 044 975 81 81
info@ahmadiyya.fi

Helsingin Islam Seurakunta
Hämeentie 37, 00500 Helsinki
hel.seurakunta@gmail.com

Suomen Islam Keskus
Annankatu 27, 00100 Helsinki
<http://www.hic.fi/fin/>

Suomen Islamilainen Diyanet Yhdyskunta
Kilpakuja 1, 01280 Vantaa
Puh. 044 702 20 23
diyanet.helsinki@hotmail.com

As-salam Islamic Center Masjid As-Salaam
Ojahaanrinne 4, 01600 Vantaa
Puh. 045 195 01 39
info@assic.fi
www.assic.fi

Itä-Vantaan Islamilainen Yhdyskunta Masjid Al-Shifaa
Rautakallionkatu 3, 01360 Vantaa
Puh. 046 634 43 35
masjidalalshifaa@hotmail.com

Espoon Islamilainen Yhdyskunta
Kirstinharju 1-3, 02760 Espoo
Puh. 040 722 41 77 / 040 849 19 67
info@masjidalnuur.com
www.masjidalnuur.com

LISÄTIETOA AIHEESTA

Helsingin kaupungin Perheentuki-sivusto, josta löytyy lista vältettävistä ruoka-aineista imeväiskäisillä.

<https://www.hel.fi/sote/perheentuki-fi/0-1-vuotiaat/vauvan-imetys-ja-ruoka/vauvan-ruoka/>

Muslimien kokema syrjintä. Toinen Euroopan unionin vähemmistöjä ja syrjintää koskeva tutkimus. Muslimit: poimintoja tuloksista.

<https://fra.europa.eu/en/publication/2017/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey-muslims-selected>

THL- Kulttuurisensitiivinen työote.

<https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/hyvia-kaytanto-ja-kulttuurisensitiivinen-tyoote>

THL - Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus.

<https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus>

THL - Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen eli ympärileikkaus.

<https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-seksuaali-ja-lisaantymisterveys/tyttojen-ja-naisten-sukuelinten-silpomisen-estaminen/tyttojen-ja-naisten-sukuelinten-silpominen-eli-ymparileikkaus>

THL- Tulkkiavusteinen työskentely.

<https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/hyvia-kaytanto-ja-tulkkiavusteinen-tyoskentely>

Vigor-hankkeen Tyttöjen sukuelinten silpomista käsittelevät julisteet suomeksi ja somaliksi.

<https://vigorhanke.fi/julisteet/>

Vigor-hankkeen ammattilaisille suunnattu osio, jossa käsitellään ulkomaalaistaustaisten asiakkaiden seksuaaliterveyttä.

<https://vigorhanke.fi/toiminta/ammattilaisille/>

Vigor-hankkeen materiaaleja.

<https://vigorhanke.fi/tietoa/materiaalit/>

HELSINGIN YLIOPISTO
TEOLOGINEN TIEDEKUNTA